

Risba: arhiv NMS

Življenje v železni dobi

V starejši železni dobi je na prostoru današnje Slovenije živelo več kulturnih skupin, katerih ozemlja se v veliki meri ujemajo z današnjimi slovenskimi pokrajinami. Njihovih prvotnih imen žal ne poznamo, saj v antičnih virih niso zabeležena. Železnodobni prebivalci so živeli v družinah, te pa so se združevale v rodove. Rod je vodil rodovni vodja, veljak. Ti so načelovali železnodobnim naseljem. V večjih središčih je za oblast tekmovalo več rodovnih veljakov. V času starejše železne dobe je bila družba razslojena. Ob premožnejšem sloju, veljakih in njihovih življenjskih sopotnicah so pomembno vlogo v družbi imele tudi svečenice. Nižji sloji so se ukvarjali z obrtjo in kmetovanjem. Posamezne rodovne skupnosti so bile **avtonomne** in različno močne.

Bojevniki so imeli v starejši železnodobni skupnosti posebno mesto in veljavo. Iz tega sloja prebivalstva so izšli tudi **pravaki** takratnih skupnosti. Ti so nadzorovali pridobivanje in trgovanje z železom, pa tudi z drugimi dobrinami. Kako je živel najvišji sloj prebivalstva, lahko le sklepamo. Po upodobitvah sodeč so se ukvarjali z jahanjem, lovom, se družili na gostijah, se udeleževali verskih obredij ipd. Keltske bojevnike si lahko glede na arheološke najdbe in opise antičnih piscev predstavljamo kot divje, krvoločne in neustrašne bojevnike, ki so orožje premaganih sovražnikov obešali kot trofeje v svojih svetiščih.

Železnodobni ljudje so se v domačem okolju ukvarjali z obdelovanjem lesa, pletarstvom in vrvarstvom ter tkalstvom. Glavni surovini za izdelavo sukna in platna sta bili volna in lan, ki so ju predli ročno na vretenih. Blago so tkali na pokončnih lesenih **statvah**. V 6. stoletju pr. n. št. so pričeli uporabljati lončarsko vreteno, ki je omogočalo serijsko izdelavo podobno oblikovanih posod ter izdelke boljše kakovosti. Takratni ljudje so bili mojstri v predelavi kovin ter livarstvu. Poznamo torej štiri glavne skupine rokodelcev:

kovače in torevte, tesarje in rezbarje, tkalce ter livarje in metalurge.

Grobne najdbe pričajo o dveh družbenih položajih žensk višjega sloja: bile so ali življenjske spremljevalke veljakov ali izvajalke kulturnih obredov. Ženo veljaka je lahko doletela tudi vloga moževe spremljevalke v onostranstvo (ob njegovi smrti je bila lahko žrtvovana). Obstajajo pa tudi dokazi o samostojnejši vlogi nekaterih žensk, **svečenic**, ki so skrbele za pravilno izvajanje obredja svoje skupnosti. O njih pričajo ženski grobovi s **šamanskimi** atributi (»žvenkljače«), bobnastimi obeski, **antropomorfnimi** obeski z žensko figuro, predilnimi vijčki in tkalskimi utežmi. Ženska v keltski družbi je skrbela za dom in družino. Po Gaju Juliju Cezarju je imel mož oblast nad življenjem žene in otrok, kljub temu pa so bile ženske in moški vodilnega sloja v keltski družbi precej enakopravni. V vladarskih rodbinah naj bi sklepali tudi politične poroke.

O otrocih in njihovem življenju v železni dobi vemo izjemno malo. Otroških grobov, ki bi arheologom lahko razkrili podrobnosti iz njihovega življenja, je bilo najdenih le malo. V nekaj primerih so bili tudi v otroških grobovih bogati pridatki, kar nakazuje, da se je prestižni status vodilnega sloja dedoval. Zanimiva figura iz časa starejše železne dobe je glinasti konjiček na kolesih iz Podzemlja v Beli krajini, ki je bil verjetno najden v grobu deklice. Konjiček ima skozi vrat narejeno večjo luknjo, najverjetneje za napeljevanje vrvice. Na ta način je deklica lahko konjička vlekla za seboj in ji je služil kot igrača. S podobnimi igračami se še danes igrajo mlajši otroci.

Osnovo za preživetje sta železnodobnemu človeku predstavljala poljedelstvo in živinoreja. V tem času se je razmahnila živinoreja. Najpomembnejša je bila govedoreja, takoj za njo pa ovčereja in kozjereja ter prašičereja. Drobnico so redili zaradi mleka in mesa, ovce pa so dajale tudi volno. Govedo so uporabljali tudi za vleko rala. Tedanji ljudje so

poznali in pridelovali vse glavne vrste žit – pšenico, ječmen, oves, proso in rž. Jedilnik so si popestrili tudi z zeljem, repo, kolerabo, bobom in grahom. Lov je bil v železni dobi sicer priljubljen, vendar v prehrani ni imel večje vloge.

Najznačilnejša naselja v času starejše železne dobe so gradišča, z mogočnimi kamnitimi obzidji zaščitene višinske naselbine. Običajno so zgrajena na obrobju dolin, da so lažje nadzorovali okolico. Ostanke gradišč lahko še danes najdemo na gričih, hribih in vzpetinah po vsej Sloveniji. V mlajši železni dobi so s prihodom Keltov sprva opustili življenje v takšnih naselbinah in živeli samo v neutrjenih nižinskih naseljih. Ta so slabo raziskana in o njih ne vemo veliko. Ob koncu mlajše železne dobe, z začetki vojaških prodorov Rimljanov, so pogosto ponovno naselili utrjena gradišča. Tako v starejši kot v mlajši železni dobi je bilo območje Slovenije gosto poseljeno.

Železnodobne skupnosti so svoje pokojnike pokopavale na različne načine. Večinoma so prebivalci pokojnike sežigali, sežgane kosti z **žganino** in s pridatki pa pokopavali v t. i. žganih grobovih, običajno v žarah. Pogosto pa so sežgane kosti enostavno polagali v grobne jame, ki so jih pokrili s kamnitimi ploščami. Drugod, predvsem na Dolenjskem, se je uveljavil pokop celega trupla v gomili. Te so ležale v neposredni bližini naselij in so bile pravzaprav družinska pokopališča. V tako družinsko gomilo so člani družine ali rodu pokopavali več generacij, pogosto več stoletij. Kelti so pokojnike pokopavali na planih grobiščih. V moških grobovih latenske dobe je poleg sežganih kosti priloženo še značilno orožje (meči in sulice ter ščiti), včasih tudi njihov pribor. Meči in nožnice mečev so enkrat ali večkrat zvite. V ženskih grobovih je bil najden nakit - fibule, zapestnice, **nanožnice**, ogrlice. Na osnovi grobnih najdb sklepamo na položaj pokojnikov v železnodobni družbi. Velika večina muzejskih predmetov iz tega časa izhaja ravno iz grobov.

SLOVARČEK:

AVTONOMEN: neodvisen, samostojen.

PRVAK: vodilni, najvplivnejši človek.

STATVE: naprava za tkanje.

SVEČENICE: ženske, ki opravljajo obrede, molitve v čast bogu, bogovom.

ŠAMAN: pri nekaterih prvotnih ljudstvih, kdor ima v zamaknjenju neposreden stik z duhovi, nadnaravnimi silami in lahko vpliva nanje, pridobi njihovo pomoč.

ANTROPOMORFEN: podoben človeku.

ŽGANINA: ostanke sežganega trupla.

NANOŽNICA: okras za na noge, navadno v obliki obroča.

Viri:

Miškec, A., 1999. *Keltski zlatnik. Zakladi tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov.* 46.

Trampuž Orel, N., 1999. *Prazgodovinski stekleni in jantarni izdelki. Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov.* 40.

Trampuž Orel, N., 2006. *Starejša železna doba. Stopinje v preteklost: Zakladi iz arheoloških zbirk Narodnega muzeja Slovenije.* 34–38.

Turk, P., 2006. *Mlajša železna doba. Stopinje v preteklost: Zakladi iz arheoloških zbirk Narodnega muzeja Slovenije.* 39–41.

Turk, P., 1999. *Bronast oklep iz Novega mesta. Zakladi tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov.* 28.

SSKJ. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>. Pridobljeno s spletne strani 7. 9. 2015.

